

Вікторія ГЕВКО

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна
v.hevko@tnpu.edu.ua*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ «OK MODES MODEL» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сфера педагогічної діяльності належить до такого виду професійної діяльності, у якому провідну роль відіграє спілкування. Спілкування є основним засобом, через який здійснюється реалізація завдань освіти. Професійне педагогічне спілкування є системою способів та прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і учня, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу, налагодження стосунків.

Освіта передбачає стосунки між учасниками освітнього процесу. Для забезпечення успішної навчальної та соціальної адаптації учнів необхідно створити атмосферу довіри та розуміння. Тому, важливо щоб відносини в класному та шкільному колективах базувалися на повазі, співпраці та взаємодопомозі між учнями та вчителями.

Спілкування між учасниками освітнього процесу є надзвичайно важливою складовою процесу навчання і виховання. Від того який стиль спілкування використовує педагог у своїй професійній діяльності в значній мірі залежить поведінка учнів, їхня мотивація та досягнення.

За статусом педагог і учні діють з різних позицій: учитель організовує взаємодію, а учень сприймає і залучається до неї. Для того щоб учень став активним співучасником освітнього процесу, необхідно забезпечити суб'єкт–суб'єктний характер педагогічних стосунків, який полягає в рівності психологічних позицій. Рівність психологічних позицій та особистісно-орієнтоване спілкування, головна мета якого спрямована на розвиток особистості учнів, є надзвичайно важливим аспектом в забезпеченні ефективної комунікації педагога з учнями. Ставлення до особистості детермінує діяльність вчителя, визначає загальний стиль його спілкування. Зазвичай виділяють такі стилі педагогічного спілкування:

– **Директивний або Авторитарний стиль.** Йому притаманний чіткий порядок і контроль. Вчитель веде, а учні слідуєть. Строгі правила та чіткі вказівки домінують у цьому підході.

– **Демократичний стиль.** Співпраця на першому місці. Учні беруть активну участь у процесі навчання, їхні думки та ідеї цінуються. Викладач виступає як наставник та помічник.

– **Ліберальний стиль.** Незалежність та свобода вибору. Учні мають більше самостійності в виборі того, що та як вони хочуть вивчати.

– **Догматичний стиль.** Опора на традиції та перевірені часом знання. Цей підхід акцентує на строгому дотриманні встановлених правил та теорій.

– **Прогресивний стиль.** Навчання через досвід та взаємодію. Підкреслюється важливість критичного мислення, вирішення проблем та взаємозв'язку предметів.

Кожен стиль вносить щось унікальне в освітній процес, допомагаючи учням розвиватися в різноманітних напрямках. Розуміння свого стилю спілкування сприяє особистісному та професійному зростанню педагога, покращенню результатів навчання та виховання учнів, а також стає прикладом для школярів в розвитку навичок їх власної ефективної комунікації.

Проте, часто педагогу (особливо початківцю) важко визначитись з власним ефективним педагогічним стилем. Усвідомлення свого стилю спілкування, виокремлення його позитивних та негативних аспектів, і відповідно побудова ефективної комунікації є одним із ключових завдань, які необхідно розв'язати у своїй професійній діяльності педагогу.

Ефективним інструментом для усвідомлення свого стилю спілкування та покращення процесу комунікації, зокрема і в освітньому процесі, є запропонована транзакційним аналітиком Анітою Маунтан модель «Ok Modes Model» висвітлена у її науковій статті, яка була опублікована у 2017 році в Журналі транзакційного аналізу [1].

Дана концепція використовуються для розвитку усвідомленості і, відповідно зміни поведінки через усвідомленість. Дослідниця, виділяє певні режими спілкування і вважає, що кожна людина може обирати відповідний режим спілкування, який і визначає те, як вона поводить себе з оточуючими.

Розуміння і вибір режиму спілкування можливий лише через розвиток повного усвідомлення тут і зараз, перебуваючи в ОК позиції Я + Ти +. Тому, педагог який передає свої повідомлення з позиції ОК може обирати ефективний режим спілкування. Позиція ОК має відношення до уявлення людини про себе та про інших.

Ерік Берн – засновник психологічної теорії особистості та соціальної поведінки, вперше представив своє бачення життєвої позиції у статті «Класифікація позицій», яка була надрукована у Бюлетені транзакційного аналізу у 1962 році [2] Вчений висловив ідею, що у людини ще в ранньому дитинстві

з'являється переконання щодо самої себе та оточуючих людей, котрі часто зберігаються на все життя.

Ці уявлення можуть бути наступними: «Зі мною все в порядку» або «Зі мною не все гаразд». «З тобою все в порядку» або «З тобою не все в порядку»

Найпростіші двосторонні позиції це Ти і Я. Відповідне ставлення в Транзакційному аналізі позначають знаком + або – Тобто позиції трактуються так : Я + « Я хороший, зі мною все добре, Я ОК.». Я – «зі мною щось не гаразд, зі мною щось не в порядку, Я не ОК». Відповідно так само трактується ставлення людини до інших ТИ + ТИ –. Поєднання цих двох одиниць дає чотири двосторонні базові позиції. Я+ Ти +; Я- Ти –; Я – Ти +; Я+ Ти –. Єдина конструктивна позиція для ефективного спілкування Я + Ти +.

Отже, життєва позиція у Еріка Берна – це основоположна позиція людини, яка полягає у її ставленні до себе та інших людей. Вона стійка, але схильна до зміни в результаті самоаналізу та саморозвитку особистості [3]. Зміна відбувається не просто внаслідок усвідомлення минулих схем своєї поведінки, а й завдяки свідомому рішення змінити ці схеми. Аніта Маунтан продовжила дослідження концепції життєвих позицій Еріка Берна і виділила ефективні та неефективні режими спілкування, які мають у своїй основі відповідні благополучні і неблагополучні життєві позиції. Вона схематично зобразила процес переключення режимів (Див Рис. 1). У центрі схеми є процес Усвідомлення – Mindful, що є умовою увімкнення ефективних режимів комунікації. Коли людина усвідомлює, як функціонує спілкування, вона може мислити більш критично. А також приймати рішення з якого режиму будувати свою комунікацію. Авторка виділила червоним кольором неефективні транзакції (одиниці спілкування) і зеленим – ефективні. Прийняття цього підходу полегшує візуалізацію зупинки та хід (або перебіг) кожного обміну транзакціями в розмові отже, допомагає відстежувати і зрозуміти, що сталося. Ця досить проста ідея використання кольорів світлофора є досить дієвою: зупинитися, коли людина перебувала в одному з червоних квадратів «не ОК», і продовжувати рух коли перебуває в зеленому квадраті «ОК».

Дослідниця виділяє **десять режимів спілкування. Чотири ефективних режими спілкування** (структурування, підтримка, співробітництво та грайливість) – в основі позиція Я + Ти+ Перебуваючи в одному з чотирьох ефективних режимів ми реагуємо на поточну ситуацію, тобто діємо усвідомлено.

Режим підтримки (Supportive Mode). Перебуваючи в цьому режимі, ми належним чином піклуємось і не прагнемо отримати владу над іншою людиною або знецінити її чи її здатність щось зробити. Ми будемо послідовні, наша підтримка буде надійною.

Режим структурування (Structuring Mode). Це режим встановлення меж, який сприяє конструктивній критиці та турботі. Використовуючи цей режим, ми реагуємо на ситуації та вживаємо заходів. Наприклад, вчитель окреслює завдання і забезпечує контроль над їх виконанням.

Режим співтворчості (Cocreative Mode). В основі – бажання об'єднатися з іншими для розвитку та створення чогось спільного. Цей режим реалізовується через вивчення правил, які допомагають жити з іншими та працювати разом ефективно. Як вчитель, так і учні повинні бути креативними та співпрацювати, що відрізняється від поступливості. Коли спілкуємося з цього режиму, ми поводимося таким чином, що утримує нас та інших в позиції Ок. Ми можемо розглянути плюси та мінуси пропозицій і співпрацювати з іншими

Ігровий режим (Playful Mode). Це творчий, веселий, допитливий та енергійний режим, який тісно пов'язаний із співтворчим режимом [1, с. 47]. Використовуючи цей режим вчитель може значно прокращити процес навчання, зробити його цікавим, творчим, приємним.

Під час усвідомленого процесу можна вибрати, який із ефективних режимів використовувати в залежності від ситуації.

Неефективні режими спілкування. Шість неефективних режимів спілкування.

Режим критики. (Criticizing Mode) Перебуваючи в такому режимі, вчитель може бути авторитарним. Навчання та виховання з цього режиму не сприятиме вільному розвитку особистості, оскільки атмосфера буде напружена. Це надмірний аспект структурування та повідомлення «Я в порядку, Ти не в порядку». Може формувати страх у дітей, небажання висловлювати свою думку та позицію. Не формуватиме довірливі відносини між учнем та вчителем. Не сприятиме спонтанності та творчості.

Непослідовний режим. (Inconsistent Mode) Люди в цьому режимі, як правило, змінюють свою поведінку і є часто непередбачуваними. Наприклад, вчитель іноді може взяти на себе контроль, коли учні здатні це зробити самостійно, а потім, в інший час не контролювати певні процеси в класі. Така поведінка дезорієнтує, тому що учні не знають, яку позицію займе вчитель. Цей режим також повідомляє «Я в порядку, Ти не в порядку».

Режим перешкод. (Interfering Mode). Коли вчитель перебуває в такому режимі, його поведінка наче рятує, тобто він робить речі для інших, які насправді здатні зробити вони самі. Він також може бути надмірно поблажливим або метушливим. Це надмірна підтримка, в якій він поведінково виражає «Я в порядку, Ти не в порядку».

Нададаптивний режим. (Overadapted Mode). У цьому режимі поведінка передбачає надмірне пристосування до інших, тобто намагання догодити їм без

запитань чого вони хочуть і бути пасивними та поступливими. Якщо вчитель працює з цього режиму, він перебуває в стресі, тому, що неможливо догоджати усім весь час. Це перебільшений режим співтворчості. У цьому режимі ми висловлюємо «Я не в порядку, Ти в порядку» або «Я не в порядку», Ти не в порядку».

Опозиційний режим (Oppositional Mode). Поведінка в цьому режимі буде супротивом і протидією без будь-якої об'єктивної чи послідовної основи бути таким. Цей режим можуть обирати як вчителі та і учні. У цьому режимі люди зазвичай не бажають чути інших і враховувати їх точку зору, і наче повідомляють «Я в порядку, Ти — ні» або «Я не в порядку, Ти не в порядку».

Безросудний режим (Reckless Mode). У цьому режимі ми висловлюємо позицію «Ти не в порядку» або «Ти не маєш значення» Він проявляється в схильності до поведінки, яка вказуватиме на небажання брати відповідальність за свої дії. Цей режим відрізняється від опозиційного тим, що в дії відсутні реакції на іншу людину, але більшою мірою є результатом «займання своїми справами», незалежно від людей чи ситуації. [1, с. 49]

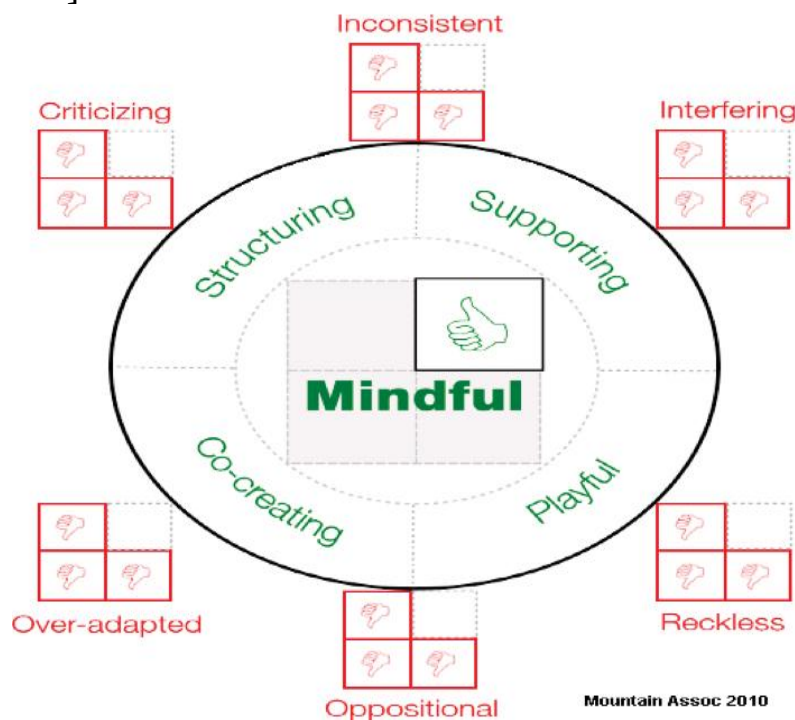

Рис. 1. ОК модель «OK MODES MODEL»

Отже, Транзакційний аналіз може застосовуватися у будь-якій галузі, де існує потреба у розумінні людей їх взаємовідносин та спілкування, зокрема і в освіті. Педагогам важливо відслідковувати свої поведінкові процеси, усвідомлювати з якої психологічної позиції вони спілкуються з учнями, який режим спілкування обирають та якого стилю спілкування дотримуються.

Використання ОК моделі у педагогічній діяльності сприятиме особистісному і професійному розвитку педагогів. Розвиватиме навик усвідомлення, вміння структурування, що позитивно впливатиме на навчальний та виховний процес. Сприятиме покращенню ефективності комунікації з точки зору гнучкості та збалансованості поведінки, розширенню можливості способів здійснення конструктивного контролю через турботу, емпатію, співпрацю, творчість та спонтанність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Anita Mountain Using the OK Modes Model to Enhance Clarity in Communication, Transactional Analysis Journal, 47:1, Desember 2017, pp. 42-53
2. Berne, E. Classification of Position. Transactional Analysis Bulletin 1:23, July 1962 and Principles of Group Treatment. Loc. cit., pp.269-277
3. Тавровецька, Н. І. Життєва позиція особистості у трансактному аналізі / Н. І. Тавровецька // Науковий вісник ХДУ : збірник наукових праць. Серія : Психологічні науки / гол. ред. О. Є. Блинова., Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017, Вип. 6, т. 1. С. 111-118.